

Socialnämnden i Falu kommun får kritik för att inte ha tillfrågat vårdnadshavarna om deras inställning till att nämnden samtalade med barnen under handläggningen av en barnutredning

Beslutet i korthet: Med anledning av att en förskola anmält oro för två syskon inledde socialnämnden utredningar om barnen. En socialsekreterare kontaktade barnens far och informerade honom om att personal från socialtjänsten skulle samtala med barnen på förskolan. Därefter samtalade två socialsekreterare med barnen. Vid en barnutredning får ett barn höras utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande (11 kap. 10 § socialtjänstlagen). JO har i flera tidigare beslut uttalat att en allmän utgångspunkt är att vårdnadshavarnas inställning till att samtal hålls med barnet ska efterfrågas och i största möjliga mån beaktas. När nämnden kontaktar en vårdnadshavare innan ett samtal med barnet äger rum är det inte tillräckligt att den enbart informerar vårdnadshavaren om att samtal kommer att hållas. Nämnden ska vid kontakten ta reda på vårdnadshavarens inställning till åtgärden. Om barnet har två vårdnadshavare ska deras respektive inställning klarläggas. Inställningen ska också dokumenteras i barnets ärende. JO kritiserar nämnden för att den inte tillfrågade vårdnadshavarna om deras inställning till samtal med barnen och för att vårdnadshavarnas synpunkter inte dokumenterades i barnens ärenden.

Anmälan

I en anmälan till JO klagade AA på bl.a. Socialförvaltningen i Falu kommun.

AA uppgav bl.a. följande. Han och BB har tillsammans barnen CC, född 2013, och DD, född 2015. Personal från förvaltningen förhörde barnen i förskolan, utan att ha tillfrågat honom och BB om detta.

Utredning

JO lånade in vissa handlingar från förvaltningen.

Därefter begärde JO att Socialnämnden i Falu kommun skulle yttra sig över vad AA framfört i sin anmälan om samtalen med barnen i förskolan. Yttrandet skulle också besvara frågan hur vårdnadshavarnas inställning till samtalen hade dokumenterats i ärendet.

Nämnden anförde i ett remissvar bl.a. följande:

Redogörelse av handläggningen

Nämnden inledde utan dröjsmål utredning då anmälan inkom från barnens förskola gällande oro att barnen utsatts för våld eller bevittnat våld. För bedömning om barnens behov av stöd och hjälp akut genomfördes samtal med barnen. Föräldrarna underrättas samma dag att anmälan inkommit och att samtal skulle hållas med barnen på förskolan. För planering av barnsamtalen har förskolepersonal konsulterats och hänsyn till sekretess och integritet har tagits i beaktan. Anmälan inkom från förskolan och då samtalen skulle föras utifrån uppgifterna i anmälan bedömdes det inte föreligga några sekretesshinder att samtalen förts i avskilda lokaler och barnen har hämtats dit av förskolepersonal.

Handläggarna i ärendet uppfyller kompetenskraven enligt 3 kap. 3 a § andra och tredje stycket Socialtjänstlagen. Barnsamtalen har anpassats efter barnens ålder och mognad för att på så sätt ge barnen goda förutsättningar att framföra sina åsikter.

Då uppgifterna i anmälan gäller misstanke om brott mot barn sker anonymt/avidentifierat samråd med samordnare vid Barnhuset Dalarna gällande polisanmälan.

Samtal förs under dagen med vårdnadshavarna både gemensamt och enskilt. Vårdnadshavarna ges under samtalen möjlighet att bemöta uppgifterna, ställa frågor och ge sin syn på situationen. Efter samtal med barnen och dess vårdnadshavare görs bedömningen att barnen inte är i behov av omedelbart skydd. En planering har upprättats med vårdnadshavarna gällande barnens säkerhet och uppföljande samtal har planerats in.

Samtal med barnen på förskolan

Enskilda samtal hålls med barnen, vardera barn har en förskolepersonal med under samtalet som stödperson. Barnsamtalen genomförs av två socialsekreterare som arbetar inom Socialförvaltningens enhet för barn och unga. För att barnen ska känna sig trygga under samtalet ges de möjlighet att tillsammans med stödperson rita och leka med lera. Samtalen inleds med att socialsekreterarna på ett för barnen åldersadekvat sätt presenterar sig och syftet med samtalet. Information lämnas också till barnen att samtal ska föras med föräldrar och syskon. Det äldre barnet tillfrågas om denne vill prata och svarar ja på fråga. Barnen har under samtalet getts möjlighet att både svara på frågor och berätta fritt. Barnen har valt att inte svara på vissa frågor genom att vara tysta eller prata om något annat. Samtalen avslutas med att barnen bekräftas i att de varit duktiga och informeras om att det är viktigt att de vet att de kan prata med förskolepersonal om det är något. Det äldre barnet uppger sig inte ha någon fundering eller fråga då samtalet avslutas.

Dokumentation om vårdnadshavarnas inställning

Fadern kontaktas av mottagningssekreterare på telefon samma dag som anmälan inkommit. Information lämnas att en anmälan mottagits från förskolan gällande oro för barnen, anmälan innehåller uppgifter om misstanke att det kan ha förekommit våld i hemmet. Vidare får fadern information om att samtal med barnen kommer att hållas på förskolan. Tid för bokad möte med vårdnadshavarna meddelas, fadern framför önskemål om att förskolepersonal ska delta vid detta möte. Handläggaren överenskommer med fadern att han lämnar information till barnens moder.

Mötet på Socialförvaltningen inleds med ett gemensamt samtal med vårdnadshavarna. Samtalet leds av de två socialsekreterare som tidigare genomfört barnsamtalen. Socialsekreterarna presenterar sig och förtydligar sina olika roller utifrån Socialförvaltningens organisation med enhet för mottagning och utredning. Inledningsvis är den förskolepersonal som fadern framfört önskemål om med på mötet. Den del av samtalet då förskolepersonal är med

avslutas med att vårdnadshavarna uppger att de förstått det hon framfört och att det känns bra att hon varit med. Vårdnadshavarna informeras åter att de uppgifter som inkommit från förskolan gör att socialtjänsten är oroliga för barnen. Vårdnadshavarna uppger att de inte förstår vad det handlar om och att de blir oroliga. Dock framför de att det känns bra att vara på bokad möte och att de är lugna då de inte tycker att de gjort något fel.

Telefontolk kontaktas och modern tillfrågas om hon vill ha tolk. Modern uppger efter en stund att hon vill genomföra samtalet utan tolk. Föräldrarna samtycker till att enskilda samtal hålls med dem.

Vid de enskilda samtalen får vårdnadshavarna information om att det inte kommer att lämnas några detaljer om vad som framkommit vid barnsamtalen. Den information som lämnas är att det av anmälan och barnsamtalen lämnats uppgifter om att en av vårdnadshavarna i vissa situationer varit fysisk mot barnen på så sätt att det gjort ont. Vårdnadshavarna ges möjlighet att bemöta uppgifterna, båda ställer sig frågande till uppgifterna. En av vårdnadshavarna frågar vad socialtjänsten menar med våld. Beskrivning lämnas om vad som kan ingå i begreppet. Vidare under samtalet beskriver vårdnadshavarna hur de har det i familjen med bl.a. ansvarsfördelningen, hur deras nätverk ser ut och också vilka situationer som kan ligga till grund för de uppgifter barnen lämnat. Vid fråga om de önskar stöd uppger en vårdnadshavare sig vara öppen för förslag kring vad socialtjänsten tycker är bäst för barnen. Medan den andra vårdnadshavaren menar att de inte kan göra något åt situationen om de inte får veta vad som skett och vad det är för oro.

Avslutningsvis förs ett gemensamt samtal med vårdnadshavarna. Vid detta samtal är den ena vårdnadshavaren ledsn och uppger sig inte förstå vad det handlar om. Båda vårdnadshavarna uppger att de är öppna för allt och att socialtjänsten gärna får komma hem till dem. Fadern menar att de inte kan säkerställa barnens trygghet om de inte får veta mer. Efter beskrivning av socialtjänstens säkerhetsplanering godkänner dock båda vårdnadshavarna denna. Vårdnadshavarna uttrycker att de gör allt för att lösa den situation som uppstått och att de inte är oroliga då de vet att de är bra föräldrar.

Berörda befattningshavares synpunkter

Socialsekreterare som kontaktade vårdnadshavare på telefon då anmälan inkom ringde före det att barnsamtalen hade genomförts. Information om att samtal skulle komma att hållas med barnen på förskolan lämnades till vårdnadshavare vilket också framgår av dokumentationen.

Socialsekreterare som genomförde samtalen med barn och vårdnadshavare är av uppfattningen att barnsamtalen genomfördes på ett bra sätt. Förskolepersonalen hämtade barnen till avskilda lokaler och barnen upplevdes som lugna. Vid samtalen med vårdnadshavarna lämnades information till dem om socialtjänstens ansvar och arbetssätt gällande anmälan om oro för att barn far illa.

Då bedömning gjorts att barnen inte var i behov av omedelbart skydd gavs information till vårdnadshavare om dennes ansvar att skydda sina barn, vilket i dokumentationen benämns som säkerhetsplanering. Socialsekreterarna som höll i detta samtal uppger att begrepp som beslut och restriktioner inte användes. Samtalet framfördes som rådgivning och information utifrån den bedömning som gjorts av barnens skyddsbehov.

Nämndens samlade bedömning

Nämndens samlade bedömning är att barnsamtalen har genomförts på ett för barnen tryggt sätt. Barnsamtalen har genomförts i syfte att bedöma barnens behov av skydd utifrån uppgifter om misstanke om brott mot barn.

Vårdnadshavarna har varit delaktiga i samtalen och den säkerhetsplanering som upprättats. Av dokumentationen framgår att vårdnadshavarna genomgående under samtalen efterfrågat mer information om vilka uppgifter nämnden mottagit

och vad som framkommit vid barnsamtalen. Vad nämnden bedömer som tillräcklig information, utifrån vårdnadshavarnas rätt till insyn i ärendet vid bedömning av barns behov av skydd vid misstanke om brott mot barn, lämnades till vårdnadshavarna. I det läget var det även viktigt att säkerställa den informationen som lämnades ut inte skulle påverka en eventuell rättsprocess med förundersökningssekretess vid en eventuell polisanmälan om misstanke om brott mot barn.

Det är alltid av betydelse att nämndens arbete präglas av gott bemötande. I detta ingår att lämna tillräcklig information. Då det visat sig att vårdnadshavarna i det läget inte riktigt förstått nämndens bedömning och grund för att information och insyn i ärendet begränsades för dem samt att vårdnadshavarna i sin anmälan påvisar att de tolkat säkerhetsplaneringen som förbud och restriktion snarare än en planering för att säkerställa barnens säkerhet och trygghet, går det alltid i efterhand att tänka att informationen kunde ha varit tydligare. Det kunde även ha varit tydligare i dokumentationen kring vilken information som lämnats avseende säkerhetsplaneringen. Det är viktigt för nämnden att använda olika former av synpunkter och klagomål för att utveckla verksamheten. Även det som framkommit i det här ärendet kommer att utgöra grund för det fortsatta utvecklingsarbetet inom verksamheten.

I det fortsatta arbetet med familjen har vårdnadshavarna också fått ta del av all information som nämnden har.

AA kommenterade remissvaret.

Rättslig reglering m.m.

Bestämmelser i socialtjänstlagen m.m.

Socialtjänstens verksamhet ska bygga på respekt för människors självbestämmande och integritet (1 kap. 1 § socialtjänstlagen [2001:453], SoL). När åtgärder från nämndens sida rör barn ska barnets bästa beaktas (1 kap. 2 § SoL). Socialnämndens insatser för den enskilde ska utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne (3 kap. 5 § SoL).

Socialnämnden ska utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan, anmälan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden (11 kap. 1 § SoL). När en anmälan rör barn eller unga ska socialnämnden genast göra en bedömning av om barnet eller den unge är i behov av omedelbart skydd (11 kap. 1 a § SoL). En sådan bedömning ska dokumenteras. Beslut att inleda eller inte inleda utredning ska, om det inte finns synnerliga skäl, fattas inom fjorton dagar efter det att anmälan har kommit in.

Vid en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd får nämnden, för bedömningen av behovet av insatser, konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs (11 kap. 2 § SoL). Utredningen ska bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet. Den som berörs av en sådan utredning ska, om inte särskilda skäl talar emot det, genast underrättas om att en utredning har inletts.

När en åtgärd rör ett barn ska barnet få relevant information (11 kap. 10 § SoL). Ett barn ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet. Om barnet inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är

möjligt klarläggas på annat sätt. Barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. Vid en utredning med stöd av 11 kap. 2 § SoL får barnet höras utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande.

Dokumentation

Handläggning av ärenden som rör enskilda samt genomförande av beslut om stödinsatser, vård och behandling ska dokumenteras (11 kap. 5 § SoL). Dokumentationen ska utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter av betydelse.

Anteckningar i en enskilds journal ska göras i kronologisk ordning (2 kap. 1 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS [SOSFS 2014:5]).

Dokumentationen ska ske fortlöpande och utan oskäligt dröjsmål (4 kap. 9 § nämnda föreskrifter).

Bedömning

Inledning

Jag har begränsat min granskning i ärendet till frågan om nämndens samtal med barnen i förskolan. Jag gör dessutom vissa uttalanden om nämndens skyldighet att informera vårdnadshavarna om att den har inlett en utredning samt om hur nämnden ska dokumentera händelser i ett ärende.

Samtal med barnen i förskolan

Förskolan gjorde en orosanmälan den 5 april 2018 efter att DD hade berättat att BB hade slagit honom. Nämnden inledde utredningar om barnen samma dag. En socialsekreterare gjorde följande anteckning i barnens respektive journal:

Ringer fadern AA Informerar om att socialtjänsten idag mottagit en anmälan om oro för DD och CC från förskolan, efter att de fattat misstanke om att det kan ha förekommit våld i hemmet. Informerar om att kollegorna [...] och [...] är på förskolan för att genomföra barnsamtal.

Båda föräldrarna är hemma, och jag bokar in dem på besök hos socialtjänsten i eftermiddag kl. 15.00.

AA önskar att förskollärare [...] som gjort anmälan är med i mötet om det går, jag vidarebefordrar den informationen till kollegan [...] som är på förskolan för att genomföra barnsamtal.

AA informerar BB om ovanstående.

Socialsekreteraren informerade sedan två kollegor, som befann sig på förskolan, om att vårdnadshavarna hade informerats om att socialtjänsten skulle prata med barnen i förskolan. Därefter samtalade socialsekreterarna med CC och DD. Under eftermiddagen samma dag ägde ett möte rum mellan socialsekreterarna och vårdnadshavarna.

Nämnden ska i varje enskilt fall omsorgsfullt överväga om det finns behov av att samtala med ett barn inom ramen för en utredning. Det finns inte någon

bestämmelse om att vårdnadshavarnas inställning ska undersökas före ett sådant samtal. Av 1 kap. 1 § och 3 kap. 5 § SoL följer dock att de bör informeras om samtalet innan det genomförs (prop. 2009/10:192 s. 33).

JO har i flera fall uttalat att en allmän utgångspunkt är att vårdnadshavarens inställning till att samtal hålls med barnet ska efterfrågas och i största möjliga mån beaktas. Frivillig medverkan och bästa möjliga samarbete med barnets vårdnadshavare är alltid att föredra och bör eftersträvas så långt det är möjligt (se t.ex. JO 2016/17 s. 514, dnr 6547-2014 och JO 2012/13 s. 288, dnr 7161-2010).

I det aktuella fallet informerade en socialsekreterare AA om att två socialsekreterare skulle samtala med barnen i förskolan innan samtalen genomfördes. Nämnden har uppgett att socialsekreteraren kom överens med AA om att han skulle informera BB om saken.

Nämnden har i sitt remissvar inte berört frågan om vårdnadshavarna tillfrågades om sin inställning till att socialsekreterare skulle samtala med barnen. Såvitt framgår av utredningen tillfrågades varken AA eller BB om sin syn på saken.

När nämnden kontaktar en vårdnadshavare innan ett samtal med ett barn äger rum är det inte tillräckligt att den enbart informerar vårdnadshavaren om att samtal kommer att hållas. Nämnden ska vid den kontakten ta reda på vårdnadshavarens inställning till åtgärden. Om barnet har två vårdnadshavare ska deras respektive inställning klarläggas. Vårdnadshavarnas inställning till samtal med barnet ska alltid dokumenteras i barnets ärende.

Vid kontakten med nämnden ges vårdnadshavaren en möjlighet att bidra med information om barnet som kan vara värdefull för nämnden att känna till vid det planerade samtalet. Vårdnadshavaren kan också framföra eventuella synpunkter på formerna för samtalet. Som jag nämnt ovan ska nämnden i den mån det går beakta eventuella synpunkter från vårdnadshavarna när det gäller samtal med barnet. Det kan naturligtvis finnas situationer där en vårdnadshavare inte vill att hans eller hennes barn ska tala med nämnden. Vårdnadshavaren har dock ingen möjlighet att bestämma om samtal ska äga rum eller inte. Det är nämnden som beslutar om den saken.

I detta fall har handläggningen brutit genom att nämnden inte tillfrågade vårdnadshavarna om deras inställning till samtal med CC och DD och för att inställningen inte dokumenterades i barnens ärenden. Nämnden förtjänar kritik för detta.

I remissvaret har nämnden redogjort för varför den gjorde bedömningen att samtal skulle äga rum med barnen. JO uttalar sig typiskt sett inte i bedömningsfrågor. Jag har inte funnit anledning att frångå den principen i detta fall.

JO har i tidigare beslut uttalat sig om fall där socialtjänsten har vidtagit utredningsåtgärder rörande ett barn i en förskola eller i en skola. JO har bl.a.

uttalat att socialtjänsten så långt det är möjligt bör undvika att kontakta barn när de är i skolan eftersom en sådan kontakt som regel inte kan ske utan att en större krets av människor får information som går utöver vad sekretesslagstiftningen medger och därför är allmänt integritetskränkande för de berörda barnen (JO:s beslut den 27 november 2013 i ärende med dnr 2066-2012).

I ett senare beslut behandlade JO ett fall där socialtjänsten bl.a. hade samtalat med ett barn i förskolan (JO 2016/17 s. 514, dnr 6547-2014). JO uttalade bl.a. följande:

Eftersom barn i förskolan är mycket unga kan ett besök av socialnämndens handläggare i förskolan antas väcka mindre uppmärksamhet än ett motsvarande besök i ett barns skola. Om besöket planeras och genomförs i samråd med förskolan kan det ordnas så att inte något annat barn lägger märke till besöket. Risken för ett onödigt intrång i barnets integritet är därför avsevärt mindre när det gäller kontakten med ett barn i förskolan än när det gäller barn som är äldre.

Tjänstemännens samtal med CC och DD ägde rum i förskolan. Nämnden har i remissvaret beskrivit hur samtalen med barnen genomfördes där. Nämnden har bl.a. uppgett att samtalen ägde rum i avskilda lokaler, att barnen hämtades dit av förskolepersonal och att personal från förskolan närvarade vid samtalen som stöd för barnen. Utifrån det som kommit fram om hur samtalen genomfördes finns det inte anledning för mig att kritisera nämnden för att de ägde rum i förskolan.

Nämndens skyldighet att informera om att en utredning har inletts

Som jag nämnt är utgångspunkten att den som berörs av en utredning genast ska underrättas om att en utredning har inletts.

Såvitt kommit fram informerades vårdnadshavarna om att nämnden hade inletts utredningar om barnen först efter att samtalen med barnen hade ägt rum. Det har inte kommit fram annat än att nämnden hade kunnat upplysa vårdnadshavarna om att en utredning hade inletts redan vid telefonsamtalet med AA. Med det påpekandet anser jag mig kunna lämna saken.

Dokumentationen i barnens ärenden

Det finns åtta journalanteckningar i DD:s ärende den 5 april 2018. Vid en granskning av journalanteckningarna får jag intrycket att nämndens skyddsbedömning och socialtjänstens möte med vårdnadshavarna ägde rum före samtalet med DD på förskolan. Det har dock kommit fram att samtalet med DD ägde rum först. Även i CC:s ärende kommer vissa journalanteckningar i fel tidsföljd.

Journalanteckningarna ger således en delvis missvisande bild av handläggningen i ärendena. Jag vill därför erinra om vikten av att journalanteckningar görs i kronologisk ordning.

Övrigt

Det som AA har uppgett i övrigt föranleder inte något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.